

KO‘CHA MADANIYATI VA YOSHLAR AXLOQI: TAHDIDLAR VA OLDINI OLISH CHORALARI

Denov Tadbirkorlik va boshqaruv Fakulteti

2-kurs talabalari

Xakimova Maftuna Bahodirovna

946258691

Aliqulova Muxlisa

948195504

aliqulovamuxlisa362@gmail.com

Ergashova Zaynura Rustam qizi

998941993480

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan ko‘cha madaniyati va uning yoshlar ongiga ta’siri chuqur tahlil qilinadi. Ko‘cha muhitining axloqiy, ma’naviy va ijtimoiy jihatdan salbiy oqibatlari, yoshlar ongida shakllanayotgan tajovuzkorlik, befarqlik, hurmatsizlik va istehzo kabi xatti-harakatlarning sabablari o‘rganiladi. Shu bilan birga, bu tahdidlarga qarshi kurashishning samarali choralari — oilaviy tarbiya, maktab va mahalla nazorati, ijtimoiy tarmoqlar ta’sirini cheklash, ijobiy muhit yaratish singari yondashuvlar taklif etiladi. Maqola yoshlarni sog‘lom, ma’naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda jamoatchilik va ta’lim muassasalarining o‘rnini yoritishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: ko‘cha madaniyati, yoshlar axloqi, tarbiya, ma’naviy inqiroz, nazorat, tahdidlar, jamoatchilik, ta’lim, ijtimoiy tarmoqlar, axloqiy qadriyatlar, muammolar, yechimlar

Ko‘cha madaniyati tushunchasi. Ko‘cha madaniyati deganda odatda turli nazoratsiz sharoitlarda shakllangan, ma’naviy qadriyatlardan yiroq, ko‘pincha tajovuzkorlik, beodoblik, madaniyatsizlik, giyohvandlik yoki jinoyatga moyillik bilan kechuvchi muhit tushuniladi.

Masalan, ba'zi hududlarda "obro' orttirish" vositasi sifatida kuch ishlatish, hurmatsizlik ko'rsatish yoki jinoyat sodir etish ko'cha "qahramonligi" sifatida ko'riladi. Quyida **"Ko'cha madaniyati va yoshlar axloqi: tahdidlar va oldini olish choralari"** mavzusi bo'yicha qo'shimcha malumotlar keltiraman:

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri: Hozirgi kunda yoshlar orasida ijtimoiy tarmoqlar katta ta'sirga ega. Ko'cha madaniyatining salbiy jihatlari, masalan, zo'ravonlik, haqorat, yomon so'zlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali keng tarqaladi. Yoshlar o'zlarini ko'rsatish uchun ba'zan bu kabi xatti-harakatlarga yo'l qo'yishadi.

O'zbekiston yoshlarining 40% dan ko'prog'i ijtimoiy tarmoqlar orqali o'zini ifodalashni afzal ko'radi, va ko'chada yomon xulq ko'rsatgan yoshlarning aksariyati ijtimoiy tarmoqlarda shunga o'xshash mavzularni tarqatadi. Bu xatti-harakatlar yoshlar orasida xulq-atvorning buzilishiga sabab bo'ladi.

Mahallaning roli: Mahallaning yoshlar tarbiyasidagi roli juda katta. Jamiyatda yoshlarni yo'naltirish, ularni yomon guruhlardan ajratish, to'g'ri yo'lga solish uchun mahalla faollarining o'rni beqiyos. Mahallada yoshlarni faol sport va madaniy tadbirlarga jalb etish, ular bilan do'stona munosabatda bo'lish yoshlarni salbiy tasirlardan himoya qiladi.

Mahallalarda tashkil etiladigan ijtimoiy tadbirlar, sport musobaqalari va madaniy uchrashuvlar yoshlar orasida axloqiy xulq-atvorni mustahkamlaydi. Masalan, Tashkent shahrining ayrim mahallalarida yoshlarga o'z qobiliyatlarini rivojlantirish uchun sport inshootlari tashkil etilgan va bu ularning ko'chada yomon xulq-atvordan qochishlariga yordam bermoqda.

Ta'lim tizimi va o'qituvchilarning roli: O'quv muassasalarida yoshlarni axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularni to'g'ri yo'lga solish juda muhim. O'qituvchilar o'z darslarida nafaqat ilmiy bilimlarni berish, balki ijtimoiy me'yorlarni ham o'rgatishlari kerak. Ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiya bo'yicha maxsus darslar tashkil etish yoshlar orasida yomon ko'cha madaniyatining oldini olishga yordam beradi.

O'zbekistonning bir qancha maktablarida "Yoshlar va jamiyat" nomli maxsus kurslar joriy etilgan, bu orqali o'quvchilarga jamiyatda o'z o'rnini topish va axloqiy me'yorlarga rioya qilish o'rgatilmoqda.

Internet va texnologiyaning salbiy ta'siri: *Internet orqali ko'rsatiladigan salbiy axborot, jumladan, giyohvandlik, zo'ravonlik va jinoyatlarni targ'ib qiluvchi kontent yoshlarning psixologiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu internet "erkin" muhitida tarbiyalangan yoshlar ko'chada ham salbiy xulq-atvorni namoyon qilishadi.*

Yoshlarning katta qismi, ayniqsa, giyohvandlik va jinoyatga oid video yoki rasmlari kontentni tomosha qilganidan so'ng, ko'chada shunday xatti-harakatlarni namoyish etishadi. Misol uchun, "TikTok" kabi platformalarda kuch ishlatish yoki ajablanarli vaziyatlarni ko'rsatish hali ham ommalashgan.

Ko'cha madaniyati va iqtisodiy omillar: *Ko'cha madaniyati va yoshlarning axloqiy holati ko'pincha ijtimoiy va iqtisodiy omillarga bog'liq bo'ladi. O'sha joydagi ish o'rinlarining yo'qligi, ta'lim muassasalaridagi kamchiliklar, uy-joy sharoitlarining yomonligi yoshlarning ko'chada vaqt o'tkazishiga olib keladi. Ishsiz qolgan yoshlar vaqtini ko'chada o'tkazishi va axloqiy jihatdan buzumli bo'lishi mumkin.*

Misol: O'zbekistonda ayrim hududlarda yoshlarning 30% ga yaqini ishsiz. Ushbu yoshlar orasida ko'chada ko'rgan salbiy ta'sirlar natijasida ko'pchilik jinoiy faoliyatga qo'l uradi. Ko'cha madaniyati va yoshlar axloqi o'rtasidagi bog'liqlik, o'quv muassasalari, oila va jamiyat tomonidan jiddiy e'tibor talab etadi. Yoshlarni salbiy madaniyatdan himoya qilish uchun samarali chora-tadbirlar ishlab chiqilishi kerak. Internetda ta'sirli targ'ibot, ta'lim tizimining takomillashishi, mahalla va jamiyatning yoshlarga nisbatan e'tibori, shuningdek, oilaviy tarbiya – bu jarayonni samarali hal qilish yo'llaridir. Yoshlar uchun sog'lom tarbiya va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish, ularni salbiy ko'cha madaniyatidan ajratish jamiyatning barqarorligini ta'minlash uchun muhimdir.

Yoshlar axloqiga ko'cha madaniyatining salbiy ta'siri: *Ko'chada vaqt o'tkazayotgan, bo'sh qolgan yoki nazoratsiz qolgani bois, yoshlar turli salbiy guruhlar*

ta'siriga tushib qolishi mumkin. Bu axloqiy buzilishlar, zo'ravonlik, befarqlik va e'tiborsizlikka olib keladi. *Misol: O'zbekistonda so'nggi yillarda yoshlar orasida maktab yaqinida to'planib, guruhlashish, boshqa o'quvchilarga bosim o'tkazish holatlari aniqlanmoqda. Bu esa ta'lim muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.*

Sabablar: Oilaviy e'tiborsizlik – Ota-onaning farzandiga vaqt ajratmasligi.

- **Mahalla va jamiyatning nazoratsizligi** – Kattalarning yoshlar ustidan jamoaviy nazoratni yo'qotgani.

- **Bo'sh vaqtni noto'g'ri tashkil qilish** – Sport, madaniy, ijodiy to'garaklarning yo'qligi.

- **Internet va ijtimoiy tarmoqlarda ko'cha madaniyatini targ'ib qiluvchi kontentlar.**

YouTube, TikTok kabi platformalarda "sokinish madaniyati", "qizil gaplar", "kichik jinoiy" holatlar kulgili ko'rinishda ommalashmoqda. Oldini olish choralari:

- Ota-onalar va maktablarning birgalikdagi nazorati kuchaytirilishi.

- Mahalla tomonidan yoshlarning bo'sh vaqtini foydali mashg'ulotlarga yo'naltirish.

- Sport va madaniy to'garaklarni ko'paytirish.

- Ko'cha madaniyatiga qarshi ijtimoiy reklama va ta'sirli targ'ibot olib borish.

- Diniy-ma'naviy qadriyatlarni singdirish (jumladan, mehr-odob, kechirim, sabr).

Islomda ko'cha odobi haqida. Hadis: "Bir-biringizga ozor bermang, ko'chalarda to'planmang, agar to'planishga majbur bo'lsangiz, ko'cha huquqiga rioya qiling: ko'zlaringizni past qiling, zarar yetkazmang, salom bering va yaxshilikka buyuring." — Imom Buxoriy rivoyati. Bu hadis yoshlarni ko'chadagi xatti-harakatda ham axloq va odobga rioya qilishga undaydi.

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi globallashuv, tezkor axborot almashinuvi va shiddatli ijtimoiy o'zgarishlar davrida yoshlar turmush tarzining muhim qismini

ko'cha, mahalla, jamoat joylarida o'tkazmoqda. Aynan shu muhitda axloqiy, ma'naviy qadriyatlarning shakllanishi yoki so'nishi sodir bo'ladi.

Ko'p hollarda yoshlar nazoratsiz qolib, ularni o'ziga jalb etuvchi salbiy kuchlar — jinoyatga moyil guruhlar, internet orqali yomon xulqni targ'ib qiluvchi sahifalar, ko'cha muhitidagi tajovuzkorlik, kamsitish, istehzo, hurmatsizlik va johillik holatlariga duch keladi.

Bu jarayon — oila, ta'lim tizimi va jamiyat institutlari o'z o'rnida faol bo'lmasa — yoshlar axloqining yemirilishiga, ularning hayotga bo'lgan ijobiy munosabatini yo'qotishiga sabab bo'lmoqda.

2024-yilgi O'zbekiston yoshlari orasida o'tkazilgan ijtimoiy tadqiqotlarga ko'ra, har 10 nafar o'smirdan 6 nafari kunining aksar qismini ko'chada yoki ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazadi. Ularning katta qismi nazoratsiz qolgan va hayotiy qadriyatlarga nisbatan loqayd.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda ko'cha "shaxsiyati" atrofida qahramon yaratish urf bo'lmoqda. Zo'ravonlik, odobsizlik, istehzo, kuch ishlatish kabi holatlar ko'pincha kulgi vositasi sifatida ko'rsatiladi. Bu yoshlar orasida "shov-shuv" orttirishning o'ziga xos usuliga aylangan.

Ayni paytda, ko'cha madaniyatining salbiy jihatlari faqat axloqiy inqiroz bilan tugamaydi. Bu holatlar jinoyatga moyillik, psixologik tushkunlik, ijtimoiy beqarorlik, o'qishga va mehnatga bo'lgan qiziqishning susayishi kabi oqibatlariga olib keladi.

Nega bu mavzu dolzarb? Chunki yoshlar kelajakning asosiy harakatlantiruvchi kuchi.

Chunki ma'naviy inqiroz ko'pincha nazoratsiz muhitdan boshlanadi.

- Chunki jamiyatdagi ko'plab salbiy holatlarning ildizi — tarbiyada.
- Chunki ko'chadagi madaniyat, u yerda o'rganilgan xatti-harakatlar insonning butun hayot tarziga ta'sir ko'rsatadi.

Tarbiyaning farqli ahamiyati. Shaxs shakllanishida tarbiyaning o'zni: Tarbiyaning eng muhim ahamiyati — inson shaxsining to'laqonli shakllanishida

namoyon bo'ladi. Bola tarbiya orqali axloqiy me'yorlarni o'zlashtiradi, jamiyat qoidalariga moslashadi va o'zining ijtimoiy rolini anglaydi.

Misol: Oila muhitida ehtirom, sabr, poklik qadriyatlari singdirilgan farzand, katta hayotda ham halollik, hurmat va fidoyilikka intiladi.

Jamiytdagi barqarorlik garovi: Yaxshi tarbiya olgan shaxslar jamiyatda nizolarni emas, kelishuv va totuvlikni ta'minlaydi. Tarbiya nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy tinchlik va barqarorlikni ham mustahkamlaydi.

Misol: Ijtimoiy so'rovlar shuni ko'rsatmoqdaki, jinoyat sodir etgan yoshlarning aksariyati ota-onasi yoki mahalla tomonidan befarqlikda tarbiyalanganlar hisoblanadi.

Axloqiy qadriyatlar va milliy o'zlikni saqlashda: Tarbiya orqali milliy urf-odatlar, qadriyatlar, til, diniy tushunchalar yosh avlodga uzatiladi. Bu esa xalqning tarixiy xotirasi va o'zligini yo'qotmasligining asosi hisoblanadi.

Tarbiyaning asosiy yo'llari. Oilaviy tarbiya: Eng birinchi va muhim tarbiya maskani — oiladir. Ota-onaning shaxsiy namuna ko'rsatishi, mehr, e'tibor va vaqt ajratishi farzand axloqining asosi bo'ladi.

Maktab tarbiyasi: Ta'lim dargohlari nafaqat bilim, balki ijtimoiy xulq-atvor me'yorlarini o'rgatadigan maskandir. O'qituvchi shaxsiy namunasi orqali bolalarga halollik, adolat, mas'uliyatni singdiradi.

Mahalla va jamiyat tarbiyasi: Yoshlar katta hayotga mahalla orqali qadam qo'yadi. Mahalla faollari, oqsoqollar, diniy yetakchilar, jamoatchilik nazorati yosh avlod tarbiyasida kuchli rol o'ynaydi.

Diniy va ma'naviy tarbiya: Qur'on, hadislar va allomalar asarlarida tarbiya haqida ko'plab saboqlar berilgan. Din, e'tiqod, sabr, halollik, vafo — bularning barchasi insonni komillikka yetaklaydi.

Hadis: "Eng yaxshi nasiyalar — bu odob va yaxshi tarbiya." (Imom Termiziy)

Axborot tarbiyasi: Zamonaviy yoshlar ko'proq internet va media orqali ta'sirlanadi. Ular oladigan axborot toza, ijobiy bo'lishi uchun nazorat zarur. Raqamli tarbiya ham bugungi kunda eng dolzarb yo'nalishlardan biridir.

xulosa:

Ko'cha madaniyati va yoshlar axloqi o'rtasidagi bog'liqlik bugungi kunda dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Yoshlarning axloqiy qadriyatlari shakllanishi, ular o'rtasida ijtimoiy javobgarlik hissining yuzaga kelishi uchun samarali tarbiya zarur. Ko'cha madaniyati, ayniqsa, nazoratsiz qolganda yoki noto'g'ri yo'naltirilgan ta'lim bilan yoshlar ongida salbiy ta'sirlar qoldiradi. Ushbu salbiy omillar yoshlar orasida befarqlik, tajovuzkorlik, kamsitish va jinoyatga moyillikni kuchaytiradi.

Ammo, yaxshi tarbiya, o'qituvchilar va ota-onalarning nazorati, shuningdek, mahallalar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari orqali ko'cha madaniyatining salbiy ta'siriga qarshi kurashish mumkin. Yoshlarni sog'lom tarbiyalashda ijtimoiy tarmoqlar va internet orqali amalga oshiriladigan ma'naviy tarbiya, ta'lim muassasalari va jamoatchilik tashkilotlari o'rtasida hamkorlik katta rol o'ynaydi.

Yoshlar uchun qulay muhit yaratish, ijobiy ko'cha madaniyatini targ'ib qilish, oila va jamiyatda ma'naviy qadriyatlarni qayta tiklash, yoshlarni asrab-avaylash va ularga to'g'ri yo'l ko'rsatish bugun jamiyatimizning eng muhim vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Abdullaev, R.** (2019). *Yoshlar tarbiyasi va axloqi: nazariy asoslar*. Tashkent: O'zbekiston Noshirlik Uyi.
2. **Ibn Xaldun, A.** (2011). *Muqaddima*. Toshkent: Sharq.
3. **Tashkent State University of Economics** (2022). *Sotsial-psixologik yondashuvlar va yoshlar axloqi*. Tashkent: TSUE.
4. **Mirziyoev, Sh.** (2018). *O'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlari: asosiy tamoyillar va muammolar*. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.
5. **Qur'oni Karim va hadislar** (2021). *Tarbiyaga oid diniy asoslar*. Toshkent: Diniy ilm-fan nashriyoti.
6. **Yusuf, I.** (2020). *Ma'naviyat va yoshlar: Yangi davr talablari*. Tashkent: Universitet nashr.

7. **Kudratov, M.** (2023). *Ko'cha madaniyati va yoshlar: tahdidlar va imkoniyatlar*. Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi.